

Sklenářová

Rozhovor a jeho praktické využití v Paměti žen (narativní interview)

Ke zpracování rešerše jsem si zvolila téma "techniky založené na rozhovoru a jejich využití v gender studies". K tomuto tématu jsem si zvolila tři knihy, a to sice *Pamäť žien*¹ od Zuzany Kiczkové, *Ako robiť kvalitatívny výskum*² od Davida Silvermana a *Jak se vyrábí sociologická znalost*³ od Miroslava Dismana. Zaměřím se především na techniku rozhovorů (interview), z knihy *Pamäť žien* se zaměřím na techniku výzkumu používanou v této knize (v rámci gender studies), a to sice narativní interview.

Rozhovor je jednou ze základních metod kvalitativního výzkumu. Jeho primárním cílem je, se zaměřovat na každodenní jednání a situace zpovídáného subjektu. Tím dostáváme obraz nejen o jeho osobních povinnostech, ale i o obrazu společnosti, ve které žije (škola, zaměstnání). Pomocí rozhovoru tedy dostáváme mnohem hlubší informace, než které bychom získali u výzkumu kvantitativního. U rozhovoru je také důležité uvědomit si, že je to výsledek vzájemné interakce mezi výzkumníkem a respondentem. Rozhovor je také velice pracná a časově i finančně náročná technika sběru informací. K jeho zrealizování je potřeba spolupráce několika proškolených tazatelů. Návratnost zpětné vazby je ale daleko vyšší než u dotazníkového výzkumu.

V rámci analýzy využití rozhovoru v gender studies jsem si vybrala knihu *Pamäť žien*, která se zabývá stejnojmenným výzkumem. Cílem Paměti žen je objasnit pomocí životních příběhů několika žen situaci za socialismu a zasazení žen do společenského kontextu. Projekt hledá odlišnosti a zároveň i podobnosti v životech vybraných respondentek z bývalých socialistických bloků.

Výzkumníci Paměti žen se rozhodly zvolit metodu Oral History v narativním interview. Při takovém interview mají ženy příležitost vyjádřit své zkušenosti s bývalým režimem. Odpovídají na otázky týkající se veřejné i domácí sféry, zejména ovšem ze sféry domácí, protože o ní nejsou nikde vedené žádné záznamy a přece důležitým dílem pomohla k podání obrazu o tehdejší společnosti. K tomu, aby tento projekt mohl být uznán jako platný, muselo se vybrat nejméně třicet respondentek z každé generace. Další podmínkou platnosti

¹ Kiczková, Zuzana. (2006). *Pamäť žien : o skúsenosti sebeutvárania v biografických rozhovoroch*. Bratislava : Iris.

² Silverman, D. (2005): *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Praktická príručka. Bratislava: Ikar.

³ Disman, M. (1993). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum

projektu muselo být doplnění rozhovorů dalšími materiály, například biogramy, protokoly, stejně jako i statistickými a demografickými údaji z daného období.

Definice narativního interview: "*V naratívnom interview je informant povzbudzovaný k tomu, aby v spontánnom rozprávaní sprostredkoval spolu so svojimi osobnými životnými zážitkami aj koliktívne-historické biografické události s ich konkrétnymi situačnými priebehmi.*" (Kiczková 2006: 16)

Metoda Oral History se používá v případě, kdy chceme zjistit příběhy, které se odehrávají v rovině každodennosti. Otázky položené výzkumníkem by tedy měly směřovat jak k historickému kontextu, tak i k osobním událostem. V tomto druhu interview je důležité, aby interakce mezi zkoumajícím a zkoumaným byla intenzivní. Respondentky nebyly vybrány náhodně, ale kladl se důraz na to, aby každé pocházely z jiných sociálních, kulturních a profesionálních kruhů.

Fáze narativního interview

První fází je výzva k vyprávění, konkrétně zde pomocí nejotevřenější otázky celého interview: "*Mohla byste mi povprávět o svém životě?*" (Kiczková 2006: 38). Zde je důležité respondentce zdůraznit, že odpověď na otázku není časově limitována. Díky tomu si dotazovaná může ujasnit, které body jejího života jí přijdou nejdůležitější, a čím začne. V této fázi může výzkumnice naznačit, které události či časové období ji zajímají nejvíce. Může se stát, že dotazovaná necítí, že by nějaké události jejího života byly důležité. V takovém případě musí znovu zasáhnout výzkumník, který by měl nabádat k vyprávění.

Ve druhé fázi si respondentka sama určuje, o čem bude mluvit. Výzkumnice ji do jejího vypravování nezasahuje (neklade otázky ani neurčuje směr vyprávění). Tato fáze rozhovoru nám umožní (podle toho, co žena zmiňuje a co nikoli) určit subjektivní zařazení ženy do určité doby a společnosti. Výzkumnice zde zasahuje maximálně tím, že ženu povzbuzuje v dalším vypravování a dává najevo svůj zájem. Důležitá je neverbální komunikace (např. pokyvování hlavou). Nesmí se totiž zapomínat, že i když výzkumnice nemůže zasahovat do toku vyprávění, stále je účastnicí rozhovoru, tzn. jeho aktivní součástí.

Třetí fáze obsahuje doplňující otázky, které se dále dělí na narativní a externí. Narativní otázky rozvíjí vypravování na základě toho, co už respondentka sdělila. Slouží jako doplňující otázky k něčemu, co bylo řečeno jen okrajově. Otázky slouží také k ujasnění některých zatím nejasných okolností. Je zde jakési etické pravidlo, že respondentce nesmíme klást otázky, které by se jí mohly jakýmkoli způsobem dotknout či ji zranit. Kladou se otázky typu: "*Předtím jste hovořila o situaci X. Mohla byste mi o této situaci povykládat*

podrobněji?" (Kiczková 2006: 42) Výzkumník si otázky nemůže připravit dopředu, neboť reaguje na předchozí vyprávění respondenta. Důležitá je tedy vlastnost výzkumníka naslouchat a reagovat na témata.

U externích otázek se ptáme na témata, o kterých respondentka vůbec nemluvila, ale pro náš výzkum se jeví jako důležité.

Čtvrtá fáze je závěrečnou fází interview. Zde se mohou uvést otázky, které nutí respondentku, aby retrospektivně zhodnotila svůj dosavadní život (či jeho určité oblasti).

Použitá literatura:

1. Disman, M. (1993). Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum
2. Kiczková, Z. (2006). Pamäť žien : o skúsenosti sebeutvárania v biografických rozhovoroch. Bratislava : Iris.
3. Silverman, D. (2005): Ako robiť kvalitatívny výskum. Praktická príručka. Bratislava: Ikar.